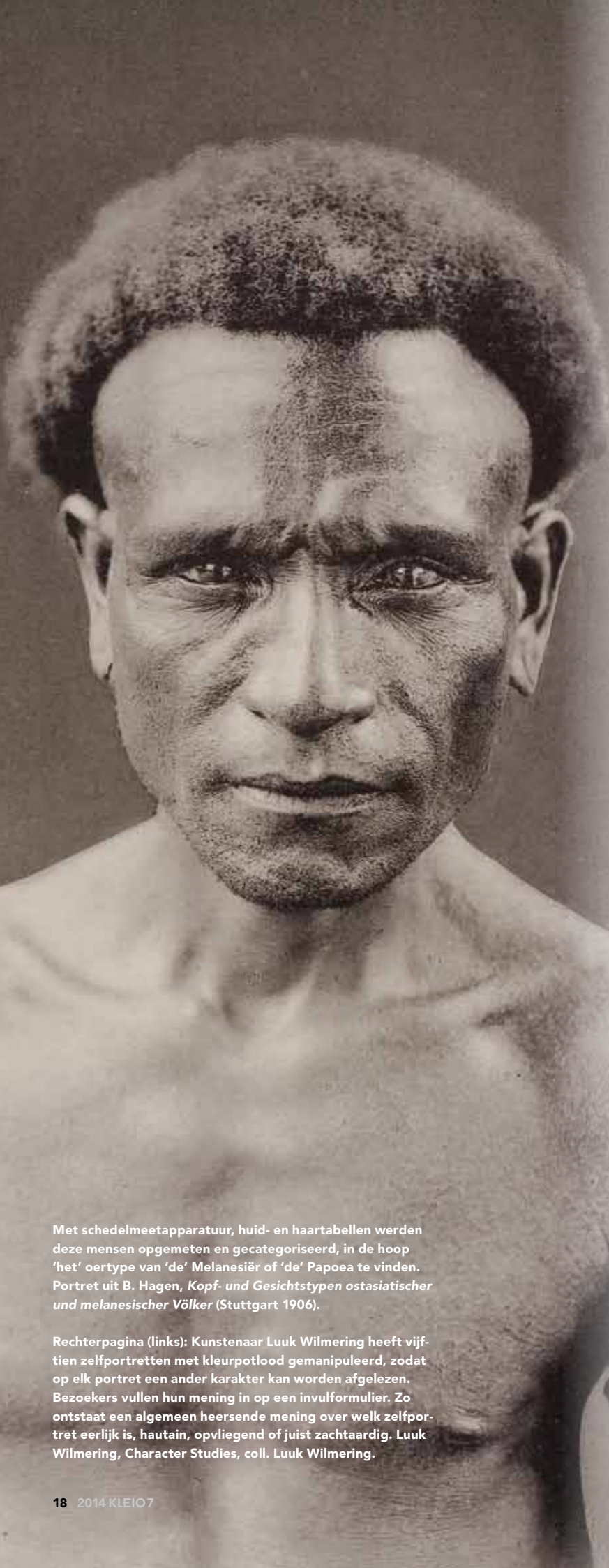

WAAR KOMEN

Tentoonstelling in Teylers

'Wie van jullie heeft vaste oorlelletjes en wie heeft er losse?', vraagt de museum-docent. Leerlingen met aangegroeide oorlelletjes worden gesommeerd achter in de klas te gaan zitten, leerlingen met losse oorlelletjes mogen voorin plaatsnemen en krijgen zelfs een snoepje. Uiteraard wordt achter in de klas geprotesteerd, maar op gedecideerde toon wordt hen duidelijk gemaakt dat zij niet interessant meer zijn. Leerlingen met vaste oorlelletjes staan 'lager op de beschavingsladder', want 'zij lijken meer op apen'.

Ter voorbereiding op het bezoek aan de tentoonstelling over vooroordelen en stereotypen brengt een medewerker van Teylers Museum in Haarlem een bezoek aan de school om leerlingen duidelijk te maken op welke wijze sommige kinderen op uiterlijke kenmerken kunnen worden voorgetrokken. Het sorteren op basis van oorlelletjes is een variatie op onderzoek dat in de Verenigde Staten in de jaren zestig van de vorige eeuw is gedaan, waarbij in een schoolklas mensen met blauwe en bruine ogen uit elkaar werden gezet. Doel was om blanke kinderen het effect te laten voelen van discriminatie en racisme. Tijdens de voorbereidingsles worden de leerlingen met behulp van allerlei spelvormen geconfronteerd met het bestaan van vooroordelen. Zo spelen de leerlingen *Physogs*, een populair gezinsspel uit de jaren dertig van de vorige eeuw. Op basis van gelaatsuitdrukkingen moet men een bepaalde karaktereigenschap toedichten aan een persoon. Lijkt deze persoon humeurig, ondoorgrondelijk, gierig, onderdanig, of is het getoonde gezicht juist het gezicht van een doorzetter?

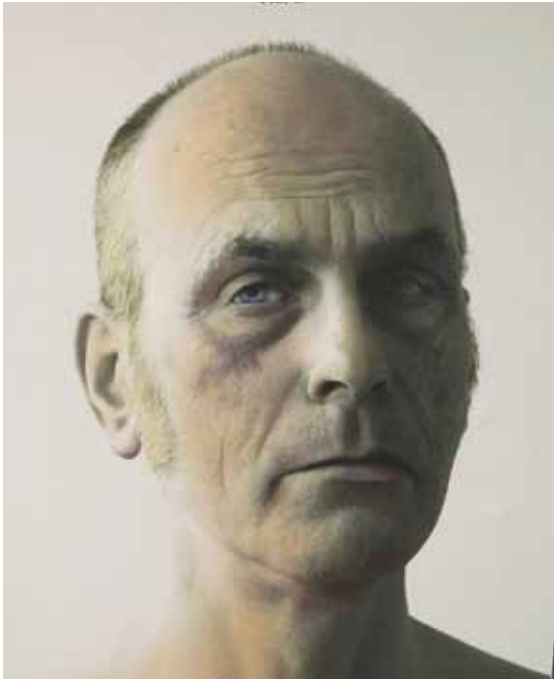
Een ander interessant 'spel' is de *shooting game*. Doel van dit (wetenschappelijke) onderzoek uit de Verenigde Staten is om in de huid van een politieagent te kruipen. In verschillende omgevingen wordt de speler geconfronteerd met (plaatjes van)

Met schedelmeetapparatuur, huid- en haartabellen werden deze mensen opgemeten en gecategoriseerd, in de hoop 'het' oertype van 'de' Melanesiër of 'de' Papoea te vinden. Portret uit B. Hagen, *Kopf- und Gesichtstypen ostasiatischer und melanesischer Völker* (Stuttgart 1906).

Rechterpagina (links): Kunstenaar Luuk Wilmering heeft vijftien zelfportretten met kleurpotlood gemanipuleerd, zodat op elk portret een ander karakter kan worden afgelezen. Bezoekers vullen hun mening in op een invulformulier. Zo ontstaat een algemeen heersende mening over welk zelfportret eerlijk is, hautain, opvliegend of juist zachtvaardig. Luuk Wilmering, *Character Studies*, coll. Luuk Wilmering.

ONZE VOOROORDELEN VANDAAN?

toont geschiedenis van stereotypering

mensen – zwart of wit – die soms een revolver en soms een onschuldig attribuut als een mobieltje in hun hand hebben. Doel van de game is iedereen met een revolver dood te schieten, en de anderen niet, natuurlijk. Uit het onderzoek bleek dat gewone gamers makkelijker en sneller op donkere mannen schieten dan op blanke en dus ook vaker een onschuldige, zwarte man doodschieten. Overigens blijken ook donkere gamers deze reactie te vertonen.

ZIJN VOOROORDELEN VERANDERD?

Waar komen al onze vooroordelen vandaan, en misschien wel belangrijker: zijn ze in de loop der eeuwen veranderd? Op deze vragen krijgen de leerlingen – tijdens de voorbereidingsles, maar zeker in het museum – een antwoord. Want na de voorbereidingsles op school kunnen de leerlingen zelf *gratis* naar het museum, waar ze met een kijkwijzer door de zalen lopen. In het museum heeft conservator Bert Sliggers de tentoonstelling *Op het eerste gezicht* opgezet die leerlingen bewust maakt van de vooroordelen en de verandering van vooroordelen ten aanzien van het uiterlijk van

Ben Vriesema is redacteur van Kleio.

Met dit apparaat werden de mensen op de foto's van B. Hagen opgemeten. Schedelmeetinstrument, Museum Dr. Guislain, Gent.

mensen. Een groter contrast dan die tussen de Rubensvrouw (zeventiende eeuw) en Twiggy (een zeer slank model uit de jaren zestig van de vorige eeuw) is nauwelijks denkbaar. De kijkwijzer bij deze tentoonstelling en de eerdere voorbereidingsles zorgen ervoor dat de leerlingen met een duidelijke route en geheel zelfstandig door het museum kunnen lopen. Er zijn niet alleen zoekopdrachten (leerlingen worden gedwongen om kritisch te kijken), maar er bevinden zich in de tentoonstelling ook doe-opdrachten. Zo is er de Lavatertest. De Zwitserse predikant Johann Kaspar Lavater bedacht de theorie dat je aan het gezicht van mensen kunt aflezen wat hun karakter is.

Brits familiespel uit ca. 1930. Leg in een leeg gezicht een van tevoren gegeven karakter met drie soorten kaartjes: ogen, neus en mond. Denk aan 'spontaan, vrolijk', 'verlegen', 'humeurig, kwaad-aardig' of 'charismatisch, charmant'. Jacques Penry, *Physogs*, ca. 1930, coll. Bert Sliggers.

Rechts: Gevangenis-arts Cesare Lombroso onderzocht (schedels van) gevangenen en dacht dat hij aangeboren trekken kon lokaliseren in hun hersenen, waarmee hij dus stelde dat criminaliteit aangeboren is en je er in feite niets aan kunt doen. Je kunt het ook herkennen aan iemands uiterlijk: doorlopende, geprononceerde wenkbrauwbogen is zo'n kenmerk. En diepliggende ogen, dichte beharing, hoge jukbeenderen ook. Geboren crimineel, Museo di Antropologia criminale 'Cesare Lombroso', Turijn.

De tentoonstelling die begon met kunst (Rubens) eindigt met het kwaad, namelijk de vervolging van de Joden. Leerlingen beseffen welke gevolgen vooroordelen hebben en hebben gehad door de eeuwen heen. Het is al met al een zeer interessante tentoonstelling. En alsof het nog niet genoeg is, komt ter afsluiting de museumdocent nog een keer op school, dit keer om een verwerkingsles te verzorgen. De leerlingen zijn immers zelfstandig met de kijkwijzer het museum doorgelopen en Teylers vindt het belangrijk om te weten wat de leerlingen precies aan het museumbezoek hebben gehad en welke verbanden zij zien met hun eigen leefwereld. Mocht u in de gelegenheid zijn om met uw bovenbouwleerlingen hier naartoe te gaan, u zult er geen spijt van hebben (en dát is geen vooroordeel). ■

VOOR HET ONDERWIJS

De tentoonstelling *Op het eerste gezicht* is tot 8 februari te zien in Teylers Museum in Haarlem. Door bijdragen van onder meer het Mondriaanfonds en het VSB-fonds is er een gratis lesprogramma mogelijk gemaakt met daarin een voorbereidingsles, het museumbezoek en een verwerkingsles. Aanmelden kan via: reserveringen@teylersmuseum.nl. De tentoonstelling is met name gericht op leerlingen van 3- en 4-vmbo, 4- en 5-havo en vwo (geschiedenis en maatschappijleer).